

Zbigniew Zyglewski

Bydgoska konferencja naukowa w siedemsetną rocznicę urodzin Kazimierza Wielkiego

Bydgoszcz ma szczególny sentyment do Kazimierza Wielkiego. Jest to miasto lokowane przez tego władcę i dzień wystawienia królewskiego dokumentu traktuje jako święto miasta. Tutaj też powstał najokazalszy konny pomnik tego władcy. Ponadto niedawno założony uniwersytet przybrał króla za swojego patrona. Przypadająca w 2010 roku siedemsetna rocznica urodzin tego władcy nie mogła pozostać bez echa. Już kilka lat wcześniej w bydgoskim środowisku naukowym zamyślano o zorganizowaniu w Bydgoszczy międzynarodowej konferencji związanej z ostatnim Piastem na tronie polskim. W Zakładzie Historii Średniowiecznej Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW zrodziła się myśl zorganizowania konferencji naukowej podsumowującej stan wiedzy o czasach Kazimierzowskich. Od samego początku przyjęto założenie, iż w naukowej debacie powinni brać udział badacze z krajów ościennych. W myśl założeń, znawcy XIV stulecia z Polski i zagranicy mieli przybliżyć stan wiedzy o polskim władcy i jego związkach z Niemcami, Czechami, Węgrami, Ukrainą i Litwą. Trudu organizacji konferencji podjął się dr hab. Jacek Maciejewski, profesor UKW, zapraszając do Rady Programowej znanych polskich badaczy, prof. Jacka Banaszkiewicza (Warszawa), prof. Tomasza Jasińskiego (Poznań) oraz prof. Jerzego Wyrozumskiego (Kraków), znawcy doby Kazimierzowskiej, autora szeregu publikacji z tej tematyki, a przede wszystkim autora monografii o Kazimierzu Wielkim.

Honorowy patronat nad konferencją objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński, a także Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotr Całbecki i Prezydent Miasta Bydgoszczy Konstanty Dombrowicz.

Znaczącej pomocy przy organizowaniu konferencji, oprócz Urzędu Marszałkowskiego i Urzędu Miasta Bydgoszczy, udzieliło Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy i Stowarzyszenie Miast Króla Kazimierza Wielkiego.

Debata naukowa nosząca nazwę „Kazimierz Wielki i jego państwo. Konferencja naukowa w 700. rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim”, odbyła się w dniach 25-27 kwietnia 2010 roku w Bydgoszczy. Została powiązana z corocznymi uroczystościami związanymi ze Świętem Uczelni UKW. W niedzielę 25 kwietnia 2010 roku władze uczelni na czele z Rektorem JM prof. Józefem Kubikiem, społeczność uniwersytecka oraz uczestnicy kazimierzowskiej konferencji złożyli kwiaty pod pomnikiem króla Kazimierza. Następnie w katedrze bydgoskiej ks. biskup Jan Tyrawa odprawił mszę św. za duszę króla, którą swym śpiewem uświetnił chór uniwersytecki. Później uczestnicy konferencji spotkali się w ratuszu z Prezydentem Miasta, który nakreślił plany rozwoju życia naukowego w Bydgoszczy.

Złożenie kwiatów pod pomnikiem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 25 IV 2010 roku. Od lewej: prof. J. Woźny – dziekan Wydziału Humanistycznego, dr hab. B. Mendlik – prorektor, dr hab. Andrzej Papuziński – prorektor, prof. J. Ostoja-Zagórski – prorektor, Konstanty Dombrowicz – prezydent Bydgoszczy, prof. J. Kubik – rektor, prof. J. Wyrozumski, Eugeniusz Gołembiewski – prezes Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego, burmistrz Kowala, dr Z. Zasada, sekretarz Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego, dr hab. J. Maciejewski (fot. A. Obiała)

Obrady w auli „Copernicanum” 26 IV 2010 roku. Od lewej: prof. W. Hanasz, prof. J. Ostoja-Zagórski, prof. J. Wyrozumski, dr hab. S. Sroka, dr hab. D. Dąbrowski, dr D. Karczewski (fot. A. Obiała)

Pierwszy dzień obrady toczyły się w świeżo wyremontowanym dziewiętnastowiecznym budynku „Copernicanum”, będącym od niedawna własnością i wizytówką UKW. Obrady tworzył organizator sesji prof. Jacek Maciejewski, następnie głos zabrał Rektor UKW, Prezydent Miasta Konstanty Dombrowicz oraz Prezes Stowarzyszenia Miast Króla Kazimierza Wielkiego Eugeniusz Gołembiewski. Ponadto odczytano list przesłany z Kancelarii Prezydenta RP.

W dniu tym obradom przewodniczył prof. Waldemar Hanasz z University of Massachusetts Lowell, gościnnie wykładający w murach UKW. Jako pierwszy zabrał głos prof. Jerzy Wyrozumski. W wystąpieniu zatytułowanym *Wielki organizatora zjednoczonego państwa* skupił się na najważniejszych dokonaniach Kazimierza Wielkiego. W szerokiej palecie dokonań, Profesor wskazał też na niepowodzenia, np. reformę monetarną. Jednocześnie podkreślił, iż monarcha w przebudowie państwa nie zdecydował się na radykalne kroki, starając się godzić dawną tradycję z wymogami zjednoczonego państwa. Referat ten był z jednej strony podsumowaniem stanu badań nad panowaniem władcy, a z drugiej – wprowadzeniem w obrady i zaproszeniem do dyskusji. Dr hab. Tomasz Nowakowski prof. UKW zaprezentował *Kazimierza Wielkiego w dawnej i współczesnej historiografii polskiej*. Sporo miejsca poświęcił kronikarzom, poczynając od Janka z Czarnkowa i Jana Długosza, oraz ich kontynuatorom.

Omówił dorobek naukowy największych badaczy doby Kazimierzowskiej: Jana Dąbrowskiego i Zdzisława Kaczmarczyka. Jacek Maciejewski skupił się na zagadnieniach królewskiej polityki względem biskupów. Na przykładzie metropolii gnieźnieńskiej zaprezentował królewskie zabiegi o obsadę biskupstw. Omówił wpływ władcy na przebieg wolnych elekcji kanonicznych i proces niedopuszczania do objęcia diecezji przez niewygodnych królowi nominatów papieskich. Stan badań archeologicznych był tematem wystąpienia prof. Jacka Woźnego (UKW Bydgoszcz). Zaprezentowanie tematu *Archeologia wobec problemu cywilizacyjnego w XIV-wiecznej Polsce* okazało się z jednej strony proste, z innej bardzo trudne, gdyż osiągnięcia na tym polu są niewielkie, praktycznie archeolodzy nie interesują się XIV wiekiem. W wystąpieniu zwrócono uwagę na metodologiczne trudności w badaniach tych czasów i małą atrakcyjność dla archeologów, pomimo przełomu cywilizacyjnego, jaki dokonał się w tym czasie na ziemiach polskich.

Popołudniowe wystąpienia rozpoczął dr Andrzej Marzec (UJ Kraków), analizując obóz możnowładców małopolskich. Skupił się na genezie stronnictwa Panów Krakowskich w późnośredniowiecznej Polsce, obejmując swoimi rozważaniami okres od rozbitcia dzielnicowego aż po czasy andegaweńskie. Temat wystąpienia prof. Sławomira Gawlasa (UW Warszawa) *Lokacja Bydgoszczy w polityce wewnętrznej Kazimierza Wielkiego* okazał się nieco mylący. Co prawda pojawiły się w nim nowe hipotezy co do początków miasta nad Brdą, jednak referat dotyczył stanu badań nad szeroko rozumianą budową domeny królewskiej. Prelegent podkreślił potrzebę badań zwłaszcza nad tworzeniem królewskich dóbr ziemskich i sposobem ich zarządzania. Z tym zagadnieniem wiąże się lokacja miast i wsi, a także proces wywłaszczania i zamiany dóbr oraz kumulowania królewskich posiadłości. Profesor nawiązał również do dziejów Bydgoszczy. Odwołując się do własnych badań i prowadzonych za granicą, zasygnalizował problem bydgoskiej ulicy Długiej. Ostrożnie widzi w niej ślad dawnych szerokich ulic targowych szeroko rozpowszechnionych we wczesnośredniowiecznej Europie. Ten typ rozplanowania przestrzennego był wcześniej stosowany od układu blokowego z rynkiem w środku. Sugestie autora szły w kierunku możliwości uznania ulicy Długiej za relikw osady przedlokacyjnej, wzmiankowanej na procesie polsko-krzyżackim w 1339 roku. Kolejny referent, dr Zbigniew Zyglewski (UKW Bydgoszcz), zajął się *polityką klasztorną Kazimierza Wielkiego*. Problematyka ta jest bardzo szeroka i do tego niezmiernie zaniedbana ze strony badaczy. Omówiono pewne i zamierzone przez króla fundacje klasztorne, a także charakter i skalę donacji na rzecz klasztorów. Ponadto przedstawiono wpływ króla na wybór przełożonych w różnych klasztorach i uwypuklono problem inkastelacji niektórych

siedzib zakonnych w czasach Kazimierzowskich. Dwóch kolejnych referentów omówiło kwestie wschodnie w polityce Kazimierza Wielkiego. Prof. Stephan C. Rowell z Uniwersytetu w Wilnie próbował odpowiedzieć na pytanie: *Litwa i Polska w okresie Kazimierza Wielkiego: rywale czy sprzymierzeńcy?* Autor skupił się na problemie litewskiej polityki dynastycznej będącej odbiciem dążeń politycznych na obszarze szeroko rozumianej Europy Środkowowschodniej. Obrady zakończyło wystąpienie dr. hab. Dariusza Dąbrowskiego (UKW Bydgoszcz) poświęcone zaawansowaniu badań nad *powiązaniem genealogicznymi Kazimierza Wielkiego na tle porównawczym*.

Wtorkowe obrady zostały przeniesione do pomieszczeń Muzeum Okręgowego, mieszczącego się w spichlerzu nad Brdą. Przybyłych gości przywitał gospodarz tego miejsca, dyrektor muzeum dr Michał Woźniak. *Kazimierz Wielki i jego czasy w historiografii węgierskiej XIX i XX wieku* był tematem wystąpienia prof. Dániela Bagi z Uniwersytetu w Pecs i Giessen. Oprócz przeglądu węgierskiego dorobku badawczego od czasów austro-węgierskich po dzień dzisiejszy, zaprezentował katalog źródeł historycznych oświetlających poruszane zagadnienia. Kolejne wystąpienia miały charakter bardziej szczegółowy. Krakowski badacz dr hab. Stanisław Sroka prof. UJ (UJ Kraków) przybliżył *Węgierskie i luksemburskie zabiegi o legitymizację córek Kazimierza Wielkiego*. Wskazał tutaj, iż strona polska nie była zbyt zainteresowana tym procesem, w przeciwieństwie do naszych ówczesnych sąsiadów. Dobrze znany *proces warszawsko-uniejowski z 1339 roku jako próba pokojowego rozstrzygnięcia sporów terytorialnych między Polską a zakonem krzyżackim* stał się tematem wystąpienia dra hab. Wiesława Sieradzana, prof. UMK w Toruniu. Z kolei dr hab. Sławomir Zonenberg (UKW Bydgoszcz) dał przegląd fakto-graficzny związany z *Pomorzem Gdańskim w polityce Kazimierza Wielkiego*. Stan niemieckiej historiografii o Kazimierzu i jego czasach zaprezentował prof. Tomas Wunsch z Uniwersytetu w Pasawie. Przedstawił trzy kierunki badawcze różniące się wzajemnie pod względem metodologicznym i merytorycznym. Niestety, na konferencje nie przybył prof. Leontyj Wojtowycz z Uniwersytetu we Lwowie; jednak przysłał artykuł, który został odczytany. Znalazły się tam rozważania o walce Kazimierza Wielkiego o spadek po Romanowiczach. Ponadto Autor nakreślił aspekty związane z używaniem nazw ziem ruskich i zasadami dziedziczenia na tych terenach. Ostatnie, przedpołudniowe wystąpienie dr Teresy Maresz (UKW Bydgoszcz) poświęcone było obrazowi *Polski Kazimierzowskiej w białoruskich, rosyjskich i ukraińskich podręcznikach do historii*. Z analizy wielu podręczników płynie bardzo zróżnicowane przesłanie do młodego pokolenia w tych państwach. Najczęściej, co jest zrozumiałe, akcentuje się wschodnią politykę króla.

Po zakończonych obradach uczestnicy konferencji udali się na bydgoską Wyspę Młyńską, która w ramach rewitalizacji jest przystosowywana do potrzeb kulturalnych. Zwiedzano stałe wystawy Muzeum Okręgowego: współczesnego malarstwa oraz pamiątek i dzieł po Leonie Wyczółkowskim, wybitnym malarzu i grafiku.

Popołudniowe obrady toczyły się w gmachu „Copernicanum” pod przewodnictwem prof. Tomasza Jasińskiego (UAM Poznań). Rozrywki na dworze ostatniego Piasta i porównanie ich do innych państw były tematem wystąpienia dra hab. Roberta Bubczyka (UMCS Lublin). Nieliczne źródła pozwalają na sformułowanie poglądu o podobnych formach rozrywki na dworze polskim i krajów europejskich. Jedyne polski film poświęcony Kazimierzowi Wielkiemu stał się obiektem analizy dokonanej przez dra hab. Piotra Zwierzchowskiego, prof. UKW (UKW Bydgoszcz). Autor w niewielkim stopniu zajmował się „prawdą historyczną” opowiadanych czasów, skupił się natomiast na okolicznościach powstania filmu i jego wymowie propagandowej w czasach Edwarda Gierka. Zdaniem referenta, pierwszego sekretarza PZPR porównano do Kazimierza Wielkiego – dobrego gospodarza. Konferencję zakończyło barwne wystąpienie mgr. Lecha Łbika (WOK Bydgoszcz) pokazujące postać Kazimierza Wielkiego w legendach. Oprócz różnorodnej treści legend i ich geograficznego występowania na podkreślenie zasługuje mnogość podań w porównaniu do bardzo nielicznych legend o pozostałych władcach polskich.

Po poszczególnych wystąpieniach toczyła się dyskusja, pojawiały się polemiczne wystąpienia, mające charakter uzupełnień czy postulatów badawczych. Szczególną aktywność przejawiał dr hab. Jan Tęgowski, prof. Uniwersytetu w Białymstoku, znawca problematyki wschodniej późnego średnio-wiecza. Żałować należy, iż nie przybył dr Martin Nodl z Centrum Studiów Mediewistycznych w Pradze, który zapowiadał wystąpienie poświęcone porównaniu monarchii Kazimierza Wielkiego z czeskim władztwem Karola IV Luksemburskiego. Na konferencję przygotowano niewielką, czterdziestostro-nicową publikację opracowaną przez mgr. Radosława Koteckiego. Znalazły się tutaj streszczenia omawianych wystąpień w wersji polskiej i angielskiej. Pokłosiem konferencji będzie książka zawierająca pełne wystąpienia uczestników naukowego spotkania.

Bydgoska konferencja naukowa skupiła badaczy z ważnych ośrodków krajowych, a także czołowych znawców czasów Kazimierzowskich z zagranicy. Tym samym pierwotne założenia konferencji co do przeglądu stanu badań nad czasami ostatniego Piasta zostały wypełnione. Niewątpliwie dorobek tego spotkania znajdzie trwałe miejsce w polskiej historiografii.